

MA. Eva FRANTZ

FANËT E MIRDITËS DHE ROLI I TYRE GJATË KONFLIKTIT TE SHQIPTARËVE ME MEHMED ALI PASHËN NË GJAKOVË NË VJESHTËN 1878*

Në këtë artikull do të trajtohej grupin katolik shqiptar të ashtuquajtur fan dhe rolin e tyre në fazën fillestare të Lidhjes së Prizrenit. Konkretisht do të analizohen ngjarjet e vjeshtës 1878 në lidhje me vrasjen e Mehmed Ali Pashës. Së pari përshkruaj grupin e fanëve dhe pastaj qëndrimin dhe rolin e tyre gjatë trazirave në Gjakovë. Analiza për fanët në Kosovë në vitin 1878 është bazuar në raportet konsullore austro-hungareze nga Prizreni.

Fanët ishin katolikë shqiptarë dhe e krijuan një bajrak brenda konfederatës së fiseve katolike të Mirditës e cila është konsideruar që nga shekulli nëntëmbëdhjetë si një nga fiset më të rëndësishme dhe të famshme të Shqipërisë së sotme veriore.¹ Rajoni malor i Mirditës

*Dua të falënderoj Blerta Ismajlin për ndihmën gjatë përkthimit të kësaj kumtese.
1 Për Mirditasit shih: Peter Bartl, *Die Mirditen. Bemerkungen zur nordalbanischen Stammesgeschichte*, *Münchener Zeitschrift für Balkankunde* (1) 1978, f. 27-69; Maurus Reinkowski, *Die Dinge der Ordnung. Eine vergleichende Untersuchung über die osmanische Reformpolitik im 19. Jahrhundert*, München 2005, f. 115-141; Preng N. Marku, *Mirdita dhe njerëzit e saj*, Tiranë, 2004; Pal Pjetër Doçi, *Gjendja ekonomike-shoqërore e Mirditës në fund të shek. XIX dhe në fillim të shek. XX*, *Studime Historike* 2 (1973), f. 63-86; Pal Pjetër Doçi, "Të dhëna rreth vetëqever-

ishte i ndarë në pesë bajraqe, përveç atij të fanëve këtu bënin pjesë edhe bajraku i Oroshit, i Kushnenit, i Spaçit dhe i Dibrit. Një numër i vogël i Mirditasve jetonte edhe jashtë hapsirës së tyre qendrore, në rajonin perëndimor të Kosovës së sotme rreth Pejës, Gjakovës dhe Prizrenit, ku quheshin fan pavarësisht bajrakut prej nga e kishin prejardhjen. Në vazhdim do të referohet vetëm grupit të mirditasve/fanëve² që migruan nga rajoni origjinal i Mirditës në Kosovë.³

Fanët mund të shihen si grup socio-profesional në rajonin perëndimor të Kosovës. Mënyra e tyre e jetesës dallonte në disa aspekte nga ajo e fisit të tyre në Mirditë si dhe nga katolikët tjerë që jetonin në Kosovë. Fanët kishin një identitet të bazuar në statusin social dhe privilegje i cili ishte i ndryshëm nga ai i myslimanëve dhe katolikëve tjerë shqiptarë. Në atë kohë religjioni ishte një nga faktorët vendimtarë në formimin e identitetit.⁴ Megjithatë rasti i fanëve mund të tregojë se jo religjioni por statusi social dhe aspekte socio-profesionale ishin esenciale në determinizmin e identiteteve. Derisa zakonisht statusi social i privilegjuar lidhej me përkatësinë fetare islame, këtu është evident një kontekst tjetër. Përkundër fesë katolike, fanët ngjashëm me Mirditasit gëzonin privilegje më të

isjes dokesore të Mirditës në fund të shek. XIX dhe në fillim të shek. XX", *Studime Historike* 3 (1974), f. 101-122; Pal Pjetër Doçi, *Mirdita – vatër e qëndresës antiosmane. Vështrim etnologjik e historik (1479–1912)*, Tiranë, 1999; Nikoll Toma etj; *Mirdita në histori dhe etnokulturë*, Konferencë shkencore, Rrëshen, 10 tetor 2001, Rrëshen, 2001.

2 Në vazhdim termi Fandi do të përdoret për Mirditasit që jetonin në Kosovë.

3 Kufijtë administrative të vilajetit Kosovës në periudhën otomane nuk u përgjigjen kufijve të Kosovës së sotme të cilët ishin krijuar vetëm pas vitit 1945. Vilajeti i Kosovës me këtë emër ishte krijuar vetëm në vitin 1877 dhe përfshinte një pjesë më të madhe se sot. Përveç territorit të Kosovës së sotme përfshinte edhe sanxhakun e Novi Pazarit (sot i ndarë midis Serbisë dhe Malit të Zi), deri 1878 sanxhakun e Nishit, Shqipërinë Verilindore dhe pjesët veriore të Maqedonisë, zonën e Plavës dhe Gucisë si edhe Dibërë.

4 Për identitetet në Shqipëri dhe Kosovë shih Nathalie Clayer, *Aux origines du nationalisme albanais – La naissance d'une nation majoritairement musulmane en Europe*, Paris, 2007, f. 21-58, për Kosovën f. 74-89.

mëdha se ato të popullatës shqiptare katolike që jetonte në rajone malore.

Edhe pse migrantët mirditas në rajonin e Gjakovës, Pejës dhe Prizrenit nuk ishin vetëm nga fisi i fanëve, por nga të pesë bajraquet nga Mirdita, emri fan përdorej në përgjithësi për të gjithë mirditasit që jetonin në Kosovë. Arsyeja për këtë mund të jetë se migrantët e parë nga rajoni i Mirditës ishin anëtarë të bajrakut të fanëve, prandaj emri i tyre iu dha të gjithë migrantëve nga Mirdita.⁵ Nuk dihet koha e migrimit të fanëve në Kosovë, por edhe origjina e tyre ka ngritur disa pyetje. Shpjegimi më i përhapur dhe më i pranuar sot është asocimi i përmendur me fisin e mirditasve përkatësisht me bajrakun e fanëve prej nga migruan në Kosovë. Meqë fanët që migruan në Kosovë nuk ishin vetëm anëtarë të këtij bajraku por shpesh i përkisnin edhe bajraqeve të tjerë nga Mirdita, do të shkruhet edhe për origjinën e mirditasve sepse ekziston një lidhshmëri me rajonin e Gjakovës. Për shembull Ahmed Xhevdet Pasha⁶ shënon se mirditasit nuk jetonin në hapësirën që njihet sot, por janë vendosur këtu nga rajoni i Gjakovës.⁷ Sipas tij, atyre iu dhurua tokë përmes një fermani të sulltanit në vitet 1436/1437 në hapësirën mes lumenjve Fani i Vogël dhe Fani i Madh meqë ky rajon ishte i zbrazët pas ikjes së Skënderbeut.⁸ Duhet

5 Raport Schmucker, Prizren, 9 janar 1883, Nr. 3. Haus-, Hof- und Staatsarchiv (HHStA) Politisches Archiv (PA) XXXVIII/248. Sipas Hyacinthe Hecquardit rreth 1855 në pesë bajraquet Oroshi, Kushneni, Spaçi, Dibri dhe Fandi numërohen afërsisht 22300 banorë, bajraku Fandi 350 familje dhe 4200 banorë, shih Hyacinthe Hecquard, *Histoire et description de la Haute Albanie ou Guégarie*. Paris [1858], f. 221. Xhevdet Pasha përmend 500 shtëpi në bajrakun Fandi, shih Hans-Jürgen Kornrumpf, Ahmed Cevdet Paşa über Albanien und Montenegro. Aus Tezkere Nr. 18, *Der Islam* 47 (1971), f. 93-135, këtu f. 115. Sipas Spiridion Gopčevićit në Fandi numërohen 4600 inhabitants, shih Spiridion Gopčević, *Oberalbanien und seine Liga*. Ethnographisch-politisch-historisch. Leipzig 1881, f. 266.

6 1822-1895, shkrimtar osman dhe burrë shteti i cili çonte një komision që të hulumtoj situatën në Shqipërinë veriore dhe kufijtë e Malit të Zi në vitin 1861.

7 Këtë përmend edhe konsulli francez Aexandre Degrand, shih Alexandre Degrand, *Souvenirs de la Haute-Albanie*, Paris, 1901, f. 149.

8 Cavid M. Baysun, Cevdet Paşa: Tezâkir. Yayınlayan Cavid Baysun. Bd. 1, An-

theksuar se deri në fillimin e shekullit XVII Mirdita e sotme quhej Dukagjin⁹ dhe i përkiste sanxhakut me emrin e njëjtë¹⁰ ku bënë pjesë pronat e familjes Dukagjini që zgjeroheshin deri në Kosovën perëndimore dhe qendrore.¹¹ Disa studiues e kanë ngritur edhe një tezë për lidhshmërinë mes bogumilëve dhe fanëve.¹²

Deri tani nuk është arritur një qëndrim unik lidhur me datën e saktë të arritjes së fanëve në Kosovë. Shumica e studiuesve mendojnë se migrimi ka ndodhur në gjysmën e parë të shekullit

kara 1986, Nr. 18, f. 198. Cituar sipas Reinkowski, f. 117.

9 Doçi, Gjendja ekonomike-shoqërore, f. 63; Bartl, Die Mirditen, f. 30.

10 Kornumpf, 115. Pas shpërndarjes së sanxhakut, zona e Mirditës ishte përfshirë në sanxhakun e Shkodrës.

11 Reinkowski, f. 115-141; Bartl, Die Mirditen; Degrand, f. 147-149. Për versionet e ndryshme lidhur me origjinën e Mirditasit shih Hyacinthe, f. 232-234; Reinkowski, f. 121, 126-127; Kornumpf, f. 116.

12 Stefan Mladenov përmend që bogumilë shqiptarë të cilët konvertonin për katolicizmin ishin emëruar "Funda". Vëren këtë në kontekstin e diskutimit të pomakëve në Maqedoni të cilët ishin quajtur keqësues torbeşi, i cili ishte më përpara emër i Bogumilëve të cilët mbanin një thes për të lypur (torba = thes). Në gjuhën greke bogumilë quheshin fundaitë (funda = torba). Shih Stefan Mladenov, Bemerkungen über die Albaner und das Albanische in Nordmakedonien und Altserbien, *Balkan-Archiv* 1 (1925), f. 43-70, këtu. F. 53. Peter Bartl vijon këtë pikënisje dhe lidh "Funda" me Fandë. Përmend shënime të albanologut Martin Camaj i cili tha që Fandë nuk kishin të njëjtën origjinë me mirditasit, por sipas traditave të veta vinin nga Ohrit, ku – si Bartl tregon – ekzistenca e bogumilëve është provuar. Shih Bartl, Die albanischen Muslime, f. 29-30. Ndërkaq, duhet të marrim parasysh që konsulli austro-hungarez, Theodor Ippen, ka quajtur këtë *bajrak* "Fonda", shih Theodor Anton von Ippen, Die Gebirge des nordwestlichen Albaniens. Wien 1908, f. 44. Ky në fakt bën një lidhje midis fanëve dhe bogumilëve e që është mjaft i besueshëm sipas Bartlit. Një tjetër argument që jep Bartl është sekti "Phoundagiagits" gjatë Perandorisë Bizantine i cili mbase ishte lidhur me bogumilëve apo ishte njësoj me ata. Bartl, Die albanischen Muslime, f. 30. Përmend edhe që disa shkencëtarë lidhen emër "Phoundagiagiten" me greqishten/latinishten "funda" – φούνδα = thes, shih Martin Jugie, Phoundagiagites et Bogomiles, *Echos d'Orient* 12 (1909), 257-262; Gerhard Ficker, Die Phundagiagiten. Ein Beitrag zur Ketzergeschichte des byzantinischen Mittelalters. Leipzig 1908. Megjithatë, meqë ka mungesë të burimeve, kjo tezë nuk është e vërtetuar deri tani.

nëntëmbëdhjetë.¹³ Megjithatë, migrimi i fanëve mund të ketë ndodhur që në shekujt shtatëmbëdhjetë ose tetëmbëdhjetë. Peter Bartl vë në dukje migrimin e vazhdueshëm të shqiptarëve katolikë nga Shqipëria Veriore e sotme në Kosovë që nga viti 1630.¹⁴ Meqë migrantët katolikë nuk përcaktohen më sipas vendit të origjinës, nuk është e mundur të thuhet saktë nëse fanët ose mirditasit në përgjithësi dhe në çfarë numri ishin pjesë e migrantëve katolikë që erdhën në Kosovë nga e tërë Shqipëria e sotme veriore dhe qendrore. Nëse përcjellim raportet e misionarëve apostolikë të Propaganda Fide mund të nxirren disa përfundime: Migrimi i katolikëve nga Shqipëria ishte një proces kompleks dhe ndodhi në faza dhe valë të ndryshme.¹⁵ Një fazë e konsiderueshme mund të veçohet në vitin 1637 dhe përsëri në mënyrë më të theksuar midis 1791 dhe 1853. Gjatë proceseve të migrimit është e mundur dhe ka të ngjarë që anëtarë të fiseve të Mirditës dhe mes tyre anëtarë të bajrakut të fanëve kanë migruar në Kosovë që në shekullin e shtatëmbëdhjetë.

Arsyet për migrim nga Shqipëria e sotme ishin të shumëllojshme: kushtet e vështira të jetesës për shkak të rritjes së numrit të popullsisë, mbipopullimit si dhe për shkak të mungesës së tokës dhe të kullotave,¹⁶ për shkak të urisë¹⁷ dhe ikjes nga hakmarrja,¹⁸ por kishte edhe migrim me forcë nga Perandoria Osmane që dëshironte të ripopullonte rajonet e shkatërruara nga lufta. Në literaturë numri i fanëve që jetonin Kosovë ndryshon nga 300 familje fane që migruan

13 Hecquard, f. 221; Noel Malcolm, Kosovo. A Short History. London 1998, f. 186; Reinkowski, f. 117.

14 Peter Bartl, *Kosova and Macedonia as Reflected in Ecclesiastical Reports*, in: Arshi Pipa/Sami Repishti, *Studies on Kosova*, New York, 1984, f. 23-39.

15 Raport Lippich, 19 shtator 1870, Nr. 7. HHStA PA XXXVIII/189.

16 Hecquard, f. 221.

17 Bartl, *Kosova and Macedonia...*, f. 31.

18 Karl Steinmetz, *Eine Reise durch die Hochländergaue Oberalbanien*. Wien, Leipzig 1904, 29. Bartl, *Die albanischen Muslime*, f. 29-30.

në 1840¹⁹ deri në 1000 familje mirditase.²⁰ Sipas konsullit francez Hyacinthe Hecquard në vitet 1850 jetonin afërsisht 4000 individë në rajonin e Gjakovës.²¹

Në vitet 1870 shumica e fanëve në Kosovë ishin bujq dhe çifçi në pronat e mëdha myslimane, pronarët e të cilave ishin të obliguar t'i paguanin me një pjesë të të korrave.²² Një pjesë e fanëve kishte jetë transhumane dhe gjysmë nomadike, duke u marrë me bagëti. Fanët duket të kenë qenë edhe pronarë tokash në disa raste, siç u përmend më parë në rajonin e Gjakovës.²³ Mirëpo zakonisht ata jetonin në kushte të vështira dhe të varfëra.²⁴ Mirditasit në përgjithësi si shpërblim për shërbimet e tyre ushtarake si trupa të parregullta të osmanëve ndryshe nga katolikët tjerë përfitonin nga përjashtimi i taksave meqë nuk duhej të paguanin çizjen dhe gëzonin autonomi të zgjeruar. Gjatë fushatave ushtarake ata merrnin ushqime dhe një pagesë në shumën 60 akçe në muaj, ndërsa fiset tjera malore merrnin vetëm bukë dhe djathë.²⁵ Në raportet konsullore evropiane dhe në dokumentet osmane të viteve 1840 dhe 1850 mirditasit përshkruhen si shumë lojal, të besueshëm dhe të guximshëm si dhe përshkruhen si trupat më të mira të parregullta në fushatat ushtarake.²⁶

19 Hecquard, f. 221, 481.

20 Reinkowski, f. 117.

21 Hecquard, f. 221. Reinkowski, f. 117

22 Raport Lippich, Prizren, 30 gusht 1875, Nr. 19. HHStA PA XXXVIII/207. Shih edhe Hyacinthe, f. 481.

23 Raport Pilinski, Prizren, 26 gusht 1890, Nr. 133. HHStA PA XXXVIII/279.

24 Raport Lippich, Prizren, 19 shtator 1870, Nr. 7. HHStA PA XXXVIII/189.

25 Hecquard, f. 230-231, f. 243. Për rolin e krishterëve në sistemin osman ushtarak shih Fikret Adanir, Christliche Rekruten unter dem Halbmond: Zum Problem der Militärdienstpflicht für Nichtmuslime im spätoosmanischen Reich, in: Gerhard Grimm, Von der Pruth-Ebene bis zum Gipfel des Ida. Studien zur Geschichte, Literatur und Wissenschaftsgeschichte des Donau-Balkanraumes. Festschrift zum 70. Geburtstag für Emanuel Turczynski. München, 1989, f. 153-164.

26 *Burime osmane*, cituar në Reinkowski, f. 120.

Edhe fanët e Kosovës i gëzonin këto privilegje por përveç shërbimeve të tyre ushtarake në kohë luftërash luanin rol vital brenda policisë dhe xhandarmërisë osmane në Kosovën perëndimore. Siç tregojnë raportet konsullore austro-hungareze, në kohë paqeje ata formonin një njësi speciale për ruajtjen e rendit publik në rajonin e Gjakovës, Pejës dhe Prizrenit.²⁷ Shpesh fanët ishin komandantë të njërive lokale zapti, njësi policore, kryesisht në qytetet ku mund të implementohej së paku pjesërisht shteti osman. Rëndësia e fanëve në mbështetjen e sigurisë lokale brenda xhandarmërisë duke i kufizuar trazirat dhe dhunën e shkaktuar nga hajdutët dhe kryengritësit përmendet në disa shënime.²⁸ Për shkak të funksionit të tyre ushtarak dhe të sigurisë, fanët u lejuan të mbanin armë, një e drejtë zakonisht e ndaluar për katolikët tjerë – me përjashtim të fiseve shqiptare katolike që jetonin në rajone malore, të cilët kishin arritur ta mbrojnë të drejtën e tyre për të mbajtur armë. Sipas gjithë gjasave vetëm një pjesë e vogël e fanëve ishte përfshirë në sistemin lokal të policisë, ndërsa shumica e tyre ishin bujq.²⁹

Gjatë analizës së ngjarjeve të vjeshtës 1878 në Gjakovë shihet qartë lojaliteti i madh i fanëve ndaj Sulltanit. Në gusht 1878 Mehmed Ali Pasha, me origjinë gjermane, si anëtar i komisionit osmano-malazias për kufirin duhej ta vendoste kufirin e ri osmano-malazias pas Kongresit të Berlinit. Ai duhej t'u komunikonte shqiptarëve edhe vendimet e traktatit të Berlinit. Kur arriti në Gjakovë, u sulmua nga shqiptarët dhe u vra pas një lufte të gjatë në të cilën u vranë disa qindra njerëz.³⁰ Në këtë konflikt fanët vepruan si trupa mbrojtëse të

27 Raport Lippich, Prizren, 30 gusht 1875, Nr. 19. HHStA PA XXXVIII/207.

28 Konsuli Lippich për shembul shkruan: "Toutes les fois qu'il s'agit d'une expédition hardie et périlleuse contre les nombreux brigands des environs, c'est à eux que le Gouvernement a recours, et il ne se passe pas d'année, où ils n'aient des morts et blessés, victimes des ces expéditions-là." Raport Lippich, Prizren, 19 shtator 1870, Nr. 7. HHStA PA XXXVIII/189. Shih edhe raport Lippich, Prizren, 15 dhjetor 1873, Nr. 7. HHStA PA XXXVIII/200, raport Lippich, Prizren, 4 maj 1875, Nr. 5 si edhe raport Lippich, Prizren, 30 gusht 1875, Nr. 19. HHStA PA XXXVIII/207.

29 Raport Lippich, Prizren, 30 gusht 1875, Nr. 19. HHStA PA XXXVIII/207.

30 Për incidentin me Mehmed Ali Pashën shih Masar Rizvanolli, *Lufta e Serbisë*

qeverisë osmane duke mbrojtur Mehmed Ali Pashën dhe mbështetësit e tij si përfaqësues të Sulltanit.³¹ Sipas konsullit austro-hungarez fanët mbetën lojal ndaj qeverisë dhe patën shumë humbje.³²

“Fanët i mbetën gjithmonë lojal Portës, si bashibozuk ishin gjithmonë para të tjerëve, si mbrojtës të Mehmed Ali Pashës ata më në fund rrezikuan jetën e tyre për një titullar shteti dhe të dërguar të Madhërisë së Tij, Sulltanit, duhet ta kenë të drejtën për një mbrojtje energjike të qeverisë së Portës”³³.

Kjo tregon se nuk ishin vetëm myslimanët lojal ndaj Sulltanit, por edhe një pjesë e popullsisë së krishterë. Derisa lojaliteti ndaj Sulltanit pesistoj, popullata e fanëve ngjashëm me myslimanët tjerë të Kosovës kishte qëndrim më kundërshtues ndaj qeverisë qendrore në Stamboll në rrjedhat e dezintegritetit të privilegjeve origjinale. Më 1878 lidhur me vrasjen e Mehmed Ali Pashës konsulli austro-hungarez Jelinek raporton nga Prizreni si në vijim: “Menjëherë pas vrasjes së Mehmed Aliut Koronica i nxiti myslimanët kundër katolikëve (fanëve) dhe në përgjithësi kundër të krishterëve dhe proklamoi haptas se mund të qëllonjë lirshëm, ai paska mbrojtje, paska udhëzime nga Kostandinopoja dhe mbajtka përgjegjësi për gjithçka. Kasaphana do të ndodhte, sikur myftiu i Gjakovës dhe disa fise myslimane malore shqiptare të mos e kundërshtonin këtë plan të shqetësuar dhe të çmendur. Zemërimi dhe urrejtja e hershme e myslimanëve ndaj fanëve u shtua pasi që sipas hetimeve të fundit, të sakta, nga 70 deri 80 fanë të cilët bashkë me shefin e tyre e

dhe Malit të Zi për pushtimin e tokave shqiptare gjatë krizës lindore 1875-1878, Gjakovë, 2007 dhe Masar Rizvanolli, *Jehona në Shkodër e vrasjes në Gjakovë të Mehmet Ali Pashës*, in: Seminari i pestë ndërkombëtar “Shkodra në shekuj” (25-26 tetor 2002). Vëllimi 1, Shkodër, 2005, f. 75-90.

31 Raport Jelinek, Prizren, 7 shtator 1878, Nr. 22. Shih edhe raport Jelinek, Prizren, 21 tetor 1878, Nr. 27. HHStA PA XXXVIII/225.

32 Në fillim numrat që jepeshin ishin më shumë se 100, mirëpo korrigjoheshin me 30 deri 45, shih raport Jelinek, Prizren, 10 shtator 1878, Nr. 23. HHStA PA XXXVIII/225.

33 Raport Jelinek, Prizren, 21 tetor 1878, Nr. 27. HHStA PA XXXVIII/225.

mbrojtën mareshalin në konakun e Abdullah Pashës dhe më vonë në kullë, nuk ranë më shumë se 10-12 fanë, ndërsa të tjerët, duke mos u vërejtur, arritën të ikin duke u përzier bashkë me masën e tërbuar në rrëmujën e krijuar pas rënies së Mehmet Aliut. Një rast nuk i lë të qetë myslimanët që turfullojnë nga hakmarrja (të cilëve Mehmed Aliu me përcjellësit e tij besnik, përfshirë edhe fanët guximtarë, ju solli një humbje prej më shumë se 450 njerëz), e ky është një fan që i vrau nga kulla 43 myslimanë dhe para secilës shkrepje e thirri me emër viktimën e për zgjedhur.³⁴

Gjatë mbledhjes së Lidhjes së Prizrenit fanët nuk u ftuan deri më 1880 për shkak të "tensionit midis tyre dhe muhamedanëve të Gjakovës" siç shënon konsulli austro-hungarez.³⁵ Në anën tjetër disa malësorë shqiptarë sipas konsullit e mbështesnin pjesëmarrjen e fanëve në Lidhjen e Prizrenit.³⁶ Pas vrasjes së Mehmed Ali Pashës dhe mbështetjes së fanëve për të, shumë shqiptarë myslimanë në Gjakovë i fajësonin fanët për tradhti duke e mbrojtur Mehmed Aliun dhe kërkonin t'u hakmerreshin.³⁷ Sipas konsullit, bashkë me fiset malësore më të forta ata i kërcënuan fanët me çarmatim ose përndryshe dëbim.³⁸ Në vitin 1878 konsulli austro-hungarez raportonte për trazira tjera mes shqiptarëve myslimanë nga Gjakova dhe fanëve të cilat si duket në radhë të parë kishin arsye ekonomike. Shqiptarët myslimanë i kishin provokuar fanët duke prerë drunj ilegalisht në një mal që ruhej nga fanët. U shkaktua një konflikt gjatë të cilit u vra një fan. Kjo rezultoi me hakmarrje të fanëve gjë që shkaktoi përsëri vrasje.³⁹ Sa i përket Lidhjes së Prizrenit, fanët u përfshinë vetëm në mars 1880, kur po zhvilloheshin takime të reja intensive të Lidhjes.⁴⁰

34 Raport Jelinek, Prizren, 21 tetor 1878, Nr. 27. HHStA PA XXXVIII/225.

35 Raport Waldhart, Prizren, 6 mars 1880, Nr. 6. HHStA PA XXXVIII/234.

36 Raport Waldhart, Prizren, 6 mars 1880, Nr. 6. HHStA PA XXXVIII/234.

37 Raport Jelinek, Prizren, 21 tetor 1878, Nr. 27. HHStA PA XXXVIII/225.

38 Raport Jelinek, Prizren, 30 nëntor 1878, Nr. 29. HHStA PA XXXVIII/225.

39 Raport Jelinek, Prizren, 30 nëntor 1878, Nr. 29. HHStA PA XXXVIII/225.

40 Raport Waldhart, Prizren, 21 mars 1880, Nr. 7. HHStA PA XXXVIII/234.

Kjo tregon karakterin fillimisht të limituar dhe lokal mysliman të Lidhjes së Prizrenit si edhe konfliktet midis grupeve shqiptare.

Përmbledhtas mund të thuhet se fanët ishin një grup i veçantë socio-profesional në Kosovën perëndimore në kohën e Lidhjes së Prizrenit. Ata angazhoheshin si trupa të parregullta në kohë luftërash dhe ishin njësi policore lokale në kohë paqeje. Funksionin e tyre si polici lokale e patën edhe gjatë trazirave në Gjakovë në vjeshtën e vitit 1878. Ata e mbrojtën Mehmed Ali Pashën si përfaqësues të Sulltanit i cili përfundimisht u vra nga shqiptarët të cilët ishin kundër vendimeve të traktatit të Berlinit. Në luftën që zgjati disa ditë gjenden edhe aspekte të së drejtës zakonore në kontekst të gjakmarrjes kur kujtohen përsëkrimet e luftërave që i bënë konsulli austro-hungarez.

MA. Eva FRANTZ

SUMMARY

FANS OF MIRDITA AND THEIR ROLE IN CONFLICT BETWEEN ALBANIANS AND MEHMED ALI PASHA IN GJAKOVA IN 1878

This summary aims to describe and offer information in regard to Fans, who are not sufficiently presented into the Albanian historiography, despite being a characteristic socio-economical group of population in the Western Kosova. It must be noted especially their way of living, which differs of their original tribe of Mirdita, as well as, of other Catholics living in Kosova. At the time, religion was a determinant factor in shaping identity. However, the case of Fans shows that social status and socio-professional aspects were essential in the determining the identity. Thus, their efforts and military commitments to defend Mehmed Ali Pasha as a representative of the Sultan failed, when he was killed by Albanians as a result of the strong resistance against the decisions of the Treaty of Berlin.

We can conclude by saying that in the conflict between Albanians and the Ottoman army, Fans acted as the government Ottoman troop protectors by defending Mehmed Ali Pasha and his followers as a representative of the Sultan. Therefore, not all religious and national groups had the same views, although the main aim of Renaissance leaders was to urge and cultivate the national consciousness at this time, for establishing the national identity of Albanian nation, as a compact entity, and its strongly unified emergence in front of the Ottoman conquest.

